

6.2 Κατηγορίες θεών

6.2.1 Τα προηγούμενα ισχύουν κυρίως για τους Ολύμπιους Θεούς, οι οποίοι μυθολογικά θεωρούνται η μεγάλη οικογένεια του Δία και στη λατρεία αποτελούν τους συνηθισμένους αποδέκτες των θυσιών και τους επόπτες των εορτών. Το σύνολο αυτών των θεών καλύπτει τις κύριες δραστηριότητες στη ζωή της πόλης και των κατοίκων της. Οι Ολύμπιοι συνήθως παριστάνονται ως ομάδα δώδεκα θεών, της οποίας η σύνθεση δεν είναι πάγια· σταθερά ανήκουν σ' αυτήν ο Δίας και η Ήρα, ο Ποσειδών, η Δήμητρα, η Αθηνά, η Αφροδίτη, ο Ερμής, ο Απόλλων και η Άρτεμις, ενώ ο Διόνυσος, ο Ηρακλής και η Εστία δεν συμπεριλαμβάνονται πάντα, γεγονός που επίσης αντανακλά τη θέση και τη σημασία του κάθε θεού στη λατρεία.

Charlotte R. Long, *The Twelve Gods of Greece and Rome*, *EPRO 107* (Leiden 1987).

Ένας σημαντικός αριθμός Ολύμπιων Θεών μαρτυρείται ήδη στη Γραμμική Β: ο Δίας, η Ήρα, ο Ποσειδών, ο Άρης, ο Διόνυσος, η Άρτεμις, ίσως η Αθηνά, καθώς και ο Ενωάλιος, ο Παιάν ή η Ειλείθυια· σε μια τοιχογραφία στις Μυκίνες παριστάνεται μια θεότητα των δημητριακών (η Δήμητρα): απουσιάζουν κυρίως ο Απόλλων και η Αφροδίτη. St. Hiller, "Spätbronzezeitliche Mythologie. Die Aussage der Linear B-Texte", στο: *Hellenische Mythologie/Vorgeschichte* (Altenburg 1996) 223-232.

6.2.2 Οι χθόνιοι θεοί αντιδιαστέλλονται από τους ουράνιους θεούς ήδη στην αρχαιότητα. Περιλαμβάνουν από τη μια πλευρά τον Άδη-Πλούτωνα (*Ζεύς καταχθόνιος* Όμ. *Ιλ.* 9,457), τον άρχοντα των νεκρών, και τη σύζυγό του Κόρη-Περσεφόνη, από την άλλη τα ανώνυμα πνεύματα των νεκρών (*θεοί καταχθόνιοι*, όρος ο οποίος στην αυτοκρατορική εποχή εξισώνεται με τον λατινικό *Di Manes*). Οι θεότητες αυτές δεν λατρεύονται στις πόλεις (η Κόρη-Περσεφόνη τιμάται στα ιερά και στις γιορτές της με την ιδιότητα της προστάτιδας της πόλης, όπως στην Κύζικο, ή της προστάτιδας των κοριτσιών σε ηλικία γάμου, όπως στους Λοκρούς), αν και στους νεκρούς αποδίδονταν οι ταφικές τιμές που τους ανήκαν.

Η διάκριση ανάμεσα στη μορφή της λατρείας των Ολύμπιων και των χθόνιων θεών υπήρχε ήδη στην θεωρία της αρχαιότητας (βλ. Πλούτ. *Αίτ. Ρωμ.* 11,266 E): η σύγχρονη έρευνα θεωρεί χθόνιες θεότητες και άλλους θεούς (Κρόνος, Δήμητρα) ή μορφές θεών (Ζεύς Κτήσιος, Ζεύς Μελίχιος) λόγω των χαρακτηριστικών της λατρείας τους, άποψη που όμως δεν επιβεβαιώνεται από τη θρησκευτική πραγματικότητα τουλάχιστον της προελληνιστικής εποχής. – Renate Schlesier, "Olympische Religion und chthonische Religion", στο: U. Bianchi (εκδ.), *The Notion of 'Religion' in Comparative Research* (Roma 1994) 301-310.

6.2.3 Ελάσσονες θεότητες: Γενικά. Δίπλα στους Ολύμπιους Θεούς υπάρχει και ένας μεγάλος αριθμός μικρότερων θεοτήτων, οι οποίες έχουν εν μέρει τοπικό χαρακτήρα: πολλές από τις λατρείες των θεοτήτων αυτών είναι γνωστές από επιγραφές όπως η λατρεία της Λευκοθέας, της 'λευκής θεάς': ο μύθος ταυτίζει τη Λευκοθέα με την Ινώ, την κόρη του Κάδμου (Όμ. *Οδ.* 5,333κ.ε.), δείχνοντας την ενσωμάτωση των τοπικών θεοτήτων στην πανελλήνια μυθολογία. Οι περισσότερες τοπικές θεότητες είχαν περιορισμένες ιδιότητες όπως ο Παν, που ως θεός της άγριας φύσης ήταν κυρίως ο προστάτης των βοσκών που ζούσαν στην ύπαιθρο και των κοπαδιών τους, ή η Ειλείθυια, η θεική μαία. Τοπικό χαρακτήρα έ-